

Тиодор Р. Росић
Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука у Јагодини
Катедра за дидактичко-методичке науке

УДК 821.163.41.09-32(082.2)
371.3::821.163.41

ПРИСТУП АНТОЛОГИЈИ САВРЕМЕНЕ СРПСКЕ ПРИПОВЕТКЕ

Ајсџиракџи: У раду се¹, применом аналитичко-синтетичког и аналошког метода, теоријско-методички приступа тумачењу савремене српске приповетке. Текст је настао на основу ауторовог антологијског избора, теоријског приступа савременој српској приповеци и методичке обраде приповедака. Аналитички се приступа највреднијим делима жанра српске савремене приповетке, намењене ученицима 8. разреда и апострофирају њени велики стилско-језички дometri, лепота, иновативност, тематско-мотивска разгранатост. Следи, потом, методичка обрада збирке приповедака, у складу са претходно датим истраживачким задацима и поделом на групе.

Кључне речи: нарација, карактеризација ликова, језичкостилска средства.

1.

Теоријско-методичком тумачењу савремене српске приповетке приступљено је захваљујући антологијском избору методички обрађене лектире за 8. разред основне школе². Избору је приступљено на основу естетских критеријума, али и уз поштовање принципа усклађености и узрасне примености ученика и њихове потенцијалне способности ка развијању радозналости и креативности.

Изабране су приповетке: Бранка Ћопића „Поход на мјесец”, Антонија Исаковића „Риба”, Александра Тишме „Хиљаду и друга ноћ”, Милорада Павића „Руски хрт”, Миодрага Булатовића „Огњене јабуке”, Драгослава Михаиловића „Гост”, Светлане Велмар-Јанковић „Улица Господар-Јованова”, Данила Киша „Прича о печуркама”, Мома Капора „Успели момци”, Милисави Савића „Голуб”, Мирослава Јосића Вишњића „Прича о дуду”, Радована Белог Марковића „Ако”, Давида Албахарија „Приче које један другом причамо”, Радослава Братића „Свађа”, Јована Радуловића „Бомба” и Александра Гаталиће „Глад”³.

1 Рад је урађен у оквиру пројекта 178014: „Динамика структура савременог српског језика”, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

2 *Антологија савремене српске приповетке*, приредио Тиодор Росић, Прима, Горњи Милановац, 2017.

3 У наредно издање *Антологије* свакако треба укључити и изузетну причу „Коза” Ђамила Сијарића (*Приче код воде – изабране њијовейке*, Српска књижевна задруга, Београд,

На теоријском нивоу, на основу језичких стилско-обликовних параметара, одредиће се појам савремене приповетке у контексту савремене књижевности, маркирати њене поливалентне поетичке одлике, тематско-мотивско богатство, иновативност и простори слободе. Примениће се, природно, аналитичко-синтетички и аналошки метод.

На методичком нивоу полази се од сазнања да су ученици оспособљени за самосталну анализу књижевноуметничких дела и процену језичко-стилских и естетских вредности овог жанра. Имају критички однос у проблемском приступу делу и писцима. Поседују основне представе о савременој књижевности. Биће испоштовани главни параметри методичке обраде, укључујући и обраду текста помоћу истраживачких задатака, што подразумева разматрање: тематско-мотивских доминанти у антологији, карактеризацију ликова и језичко-стилске одлике приповедака.

Рад има за циљ да допринесе бољем теоријском разматрању и осавремењавању методичког приступа збирци приповедака у настави, односно унапређивању наставне васпитно-образовне праксе.

Главни задатак рада је да се укаже на тематско-мотивске одлике савремене српске приповетке, њене разнородне обликовне поступке, али и на предности иманентно-методичке интерпретације текстова савремене прозне уметности.

2.

Сваки антологијски избор, па и овај у *Антологији савремене српске приповећке*, треба да буде заснован на јасним изборним начелима, дефинисаном корпусу и вредносним судовима.

Приповеци као прозној врсти у савременој српској књижевности припада посебно место. Највећи српски писци остварили су трајне књижевне вредности у овом облику приповедања. Није, међутим, лако одредити границе савремене српске књижевности, па, самим тим, и приповетке.

Појам савремене српске књижевности најчешће је одређиван ванкњижевно – према друштвено-историјским околностима. Тако је, рецимо, она одређивана према напуштању тзв. соцреализма, почетком педесетих година XX века.

Савремену српску приповетку можемо одредити и дефинисати као жанр у систему прозних жанрова, стилских опредељења и вредности. Не треба је одређивати ванлитерарно, већ на основу унутартекстуалних чињевица, исказа и начина казивања.

1982), писца из муслиманско-бошњачког миљеа, чије се дело тематско-мотивски и обликовно мора посматрати и у контексту српске књижевности; ког, како је казао песник Исмет Редроња, „без српске књижевности не би било” – „Куле с латице примуле”, предговор; у: *Латице йримуле*, поезија Бошњака у Србији и Црној Гори, Арка, Смедерево, 2003, стр. 7.

Поетика истакнутих појединаца такође значајно утиче на профилисање савремене српске књижевности, а самим тим и приповетке⁴.

Прави стваралачки заокрет представља објављивање књиге приповедака Антонија Исаковића *Велика деца* (1953). Приповетке у тој књизи поетиком наговештаја, скепсе, сумње и елиптичним исказом, представљају радикалну новину у савременој српској приповедачкој уметности. Без обзира што је Исаковић писац егзистенцијалне тескобе и страха, стрепње, сумње и неверице (Росић 2015: 58), изабрана је његова приповетка „Риба”. Она је примерена узрасно-интелектуалним и емоционалним способностима ученика, а естетски спада у прворазредна остварења.

Миодраг Булатовић је следећи велики иноватор савремене српске књижевности и жанра приповетке. Објављивање његове књиге *Ђаволи долазе* (1955), представља почетак нове развојне етапе у савременој српској приповедачкој уметности. Она траје и данас.

Овај антологијски избор приповедака није, међутим, прављен да се прикажу преломна места у развоју српске приповедачке прозе након Другог светског рата, већ да се представе највреднија дела тог жанра примерена ученицима осмог разреда основне школе, велики стилско-језички домети савремене српске приповетке, њена лепота, иновативност, тематско-мотивска разгранатост.

На почетку је дата прелепа приповетка Бранка Ђопића „Поход на мјесец”, а на крају „Глад” Александра Гаталице. По годинама рођења, писце ових творевина дели пола столећа – први је рођен 1915, други 1964. године, а опет, по природи наратива могле су да се нађу у истој књизи. Ђопић је класик изворног приповедања које никада не губи значај, а други постмодернистичког казивања, присутног поткрај XX и почетком XXI века.

Заступљени су писци разноврсних поетика и њихове тематско-мотивски разноврдне приповетке. Није, дакле, било генерацијске искључивости, пристрасности, залагања за одређен приповедачки концепт у оквиру савремених приповедачких токова.

Одабране су приповетке оних најстаријих писаца који су заокружили своје приповедачко дело – попут Ђопића и његове психолошки изнијансиране приповетке „Поход на мјесец” из чувене његове књиге *Башића сјезове доје*, преко приповедака мајстора елиптичног приповедања Антонија Исаковића, писца рационалне опсервације смиреног и постојаног стила Александра Тишме⁵, представника фантастичког приповедања Милорада Павића, фантазмагоричне гротеске Миодрага Булатовића, који реактуализује

4 У том погледу значајно је објављивање романа Михаила Лалића *Лелејска јора* (1957), *Далеко је сунце* (1951) Добрице Ђосића, *Прољећа Ивана Галеба* (1957) Владана Деснице.

5 Палавестра, *Осам векова српске књижевности*, преузето 21.1.2017. са сајта: https://www.rastko.rs/knjizevnost/nauka_knjiz/palavestra-osamvekova_c.html

„модернистичко искуство апсурда и гротеске” (Пантић 2005: XL); магичног неореализма Драгослава Михаиловића, документарно-историјске приче Светлане Велмар-Јанковић, модерне документарне деконструкције Данила Киша, књижевне мистификације Милисави Савића, сложене једноставности Моме Капора, књижевне поетизације Мирослава Јосића Вишњића, ироничног отклона Радована Белог Марковића, постмодернизма Давида Албахарија, до источнохерцеговачке митопоетике Радослава Братића, далматинскозагорске поетике Јована Радуловића и приповетке Александра Гаталице, представника оних најмлађих писаца васпитаваних на борхесовској лектури, а који се намећу провокативношћу свога дела.

Има естетски, дакле, веома успешних књижевноуметничких дела постмодернистичке књижевности, насталих превасходно из поступка мистификације, жанровског синкретизма и деконструкције – дела Милорада Павића, Данила Киша, Давида Албахарија, Милисави Савића. Али није било какав постмодернистички поступак и гаранција вредности дела. Често се иза деконструкције, жанровско-стилског синкретизма, фрагментарности, алогичног и неповезаног казивања крије испразна игарија, одсуство талента и одсуство језика с естетском функцијом (Росић 2015: 18). Заиста се види поетичко богатство српске прозе друге половине XX и прве деценије XXI века (Недић 2014: 185).

Уместо поетичке искључивости, у *Антологији* су заступљени писци различитих стваралачких опредељења. Биране су приповетке писаца за које се може утврдити да припадају поетици умерено традиционалног исказа и обнови неправедно запостављене прошлости, неомодернистичке приповетке, авангардне и постмодернистичке. Нису, међутим, могли да буду заступљени и сви највреднији писци савремене српске приповедачке прозе. Због обима, тематских ограничења или непримерености узрасту, изостављене су приповетке Борислава Пекића, Данила Николића, Живојина Павловића, Видосава Стевановића, Бранимира Шћепановића. Антологичар посебно жали за изузетном новелом Бранимира Шћепановића „Оно друго време”. Обимом и наративом непримерена је узрасту. Остаје да буде заступљена на неком вишем узрасту нивоу.

Било како, *Антологија савремене српске њриповећке* сведочи о великом богатству српског приповедачког стваралаштва од друге половине XX и у првој деценији XXI века. Она сведочи о високим естетским дометима и обликовном богатству овог жанра савремене српске прозе.

3.

Антологија која је пред читаоцем представља избор најлепших приповедака савремених српских писаца. Намењена је ученицима завршног разреда основне школе. Ученици треба да савладају, разумеју и интерпретирају

одабране текстове. Дело овакве намене, након читања, треба код њих да подстакне доживљавање, разумевање и вредновање приповетке као књижевне врсте.

Посебност ове књиге је у томе што већина изабраних текстова раније није била објављивана у уџбеницима, без обзира што су дати текстови антологијског значаја.

У оквиру тематско-мотивских и језичко-стилских модела интерпретације, ученицима на претходном часу треба да буде дат налог да прочитају приповетке које су објављене у антологији. Наставник пре радних налога и истраживачких задатака, у оквиру методичког приступа приповедној прози, ученике подсећа на основне одлике прозе, приповедања, наратије у првом и трећем лицу, дескрипције, дијалога, структуре приповетке, на језичкостилска средства.

Ученици, подељени у групе, добијају посебно припремљене истраживачке задатке да би се припремили за интерпретацију приповедака. Дају им се упутства шта и како да бележе у дневник читања. Дају им се радни налози:

1) Прочитајте приповетке у *Антологији савремене српске приповећке* како бисте били спремни да о њима говорите на часу.

2) Шта је заједничко текстовима у књизи?

3) По чему се текстови разликују?

4) Издвој приповетке које су за тебе најбоље! О чему се у њима казује?

На часу обраде, након емоционалне контекстуализације, најаве наставне јединице, приступа се провери утисака о прочитаним приповеткама:

1) Какав утисак су на тебе оставиле прочитане приповетке?

2) Шта те је у књизи изненадило?

3) Шта си сазнао о приповеткама савремених српских писаца?

Приступа се потом интерпретацији збирке приповедака, у складу са претходно датим истраживачким задацима и поделом на групе.

I Истраживачки задаци прве групе – Тематско-мотивске доминанте у антологији:

- Издвој доминирајуће теме у приповеткама из антологије.
- Која је приповетка за тебе тематски најзанимљивија?
- Каква расположења и мисли у њој доминирају?
- Шта ти се допада у приповеци „Риба” Антонија Исаковића?
- Упореди тему приче Бранка Ћопића „Поход на мјесец” са темом

приповетке „Прича о дуду” Мирослава Јосића Вишњића!

- Издвој најлепше описе у првој и другој приповеци!
- Шта је заједничко у приповеткама Јована Радуловића и Радослава Братића? По чему су оне различите?
- Издвој кључне мотиве у прочитаним приповеткама!
- О чему се приповеда у приповеци Давида Албахарија „Приче које један другом причамо”, а о чему у причи Радована Белог Марковића „Ако”?
- По чему су приче Давида Албахарија и Радована Белог Марковића блиске?
- О чему се приповеда у приповеци Мома Капора „Најбоље године и друге приче”? Има ли чега блиског са приповетком Давида Албахарија?
- Зашто је интересантна приповетка Александра Гаталице „Глад”?
- По чему је посебна приповетка Светлане Велмар-Јанковић „Улица Господар-Јованова”?
- Шта је то што издваја приповетку Милорада Павића „Руски хрт”?
- Какву тему обрађује Александар Тишма у приповеци „Хиљаду и друга ноћ”, а какву Драгослав Михаиловић у приповеци „Гост”? Шта је слично, а шта различито у те две приповетке?
- Шта је најзбудљивије у приповеци Миодрага Булатовића „Огњене јабуке”?

II Истраживачки задаци друге групе – Карактеризација ликова у приповеткама антологије:

- Наведи главне ликове у прочитаним приповеткама!
- Издвој најупечатљивији лик у приповеци која ти се највише допада!
- Какве спољашње особине ликова откриваш у приповеци „Риба”, а каква је њихова унутрашња природа?
- У којој приповеци физичка карактеризација непосредно утиче на унутрашњу?
- Наведи ликове који су за тебе психолошки најупечатљивији!
- Издвој позитивне и негативне ликове у Булатовићевој приповеци „Огњене јабуке”!
- Какав је портрет миша у Михаиловићевој приповеци „Гост”?
- Издвој негативне и позитивне ликове у Савићевој приповеци „Голуб”!
- Шта је слично међу ликовима Радослава Братића и Јована Радуловића?

– Шта мислиш о главном јунаку Милорада Павића, а шта о јунаку Александра Гаталице? Имају ли они ичега сличног?

III Истраживачки задаци треће групе – Језичко-стилске одлике приповедака:

– Које облике приповедања и у којим приповеткама можеш да издвојиш приповедање у 1. и 3. лицу?

– Наведи приповетке у којима је присутно хронолошко приповедање и издвоји приповетке са ретроспективним приповедањем.

– Има ли приповедака и приповедања мешовитог типа, где се приповедање гради на супротстављању садашњости прошлости и реалног времена иреалном?

– Наведи главне одлике у приповедању Бранка Ђопића. Одреди главна својства језика у његовој приповеци.

– Покушај да класификујеш форме приповедања у приповеткама антологије.

– Какву форму приповедања примењује Милисав Савић у приповеци „Голуб”, а какву Драгослав Михаиловић у приповеци „Гост”?

– Које су главне одлике приповедања у краткој прозној творевини Данила Киша „Прича о печуркама”?

– Какви су описи пожара у Булатовићевој приповеци „Огњене јабуке”?

– Издвој најлепше описе у Савићевој приповеци „Голуб”!

– Шта можеш да кажеш о дескрипцији у приповеци Мирослава Јосића Вишњића „Прича о дуду”?

– Какав је однос пишевог говора и говора ликова у приповеткама Бранка Ђопића, Драгослава Михаиловића, Мома Капора, Милисав Савића, Мирослава Јосића Вишњића, Албахарија и Гаталице?

– Шта је специфично у језику приповедака Јована Радуловића и Радослава Братића?

– Какве просторне односе можеш да издвојиш у приповеткама на основу кретања главних јунака: отворен, затворен, линеаран, раван, вертикалан?

– Издвој приповетке са најлепшим описима!

– Која приповетка у антологији, по теби, има најсложенију композицију?

4.

Применом аналитичко-синтетичког метода, тумачена је збирка изабраних приповедака савремених српских писаца. Теоријско-методички је приступљено тумачењу *Антиологије савремене српске приповетке*.

Књижевно-критички је одређен појам савремене приповетке и њене стилско-језичке доминанте. Приступљено је, потом, иманентној, теоријско-методичкој обради репрезентативних узорака савремене српске приповетке, намењене за изучавање у 8. разреду основне школе. Изнет је закључак да је избор примерен доживљајно-сазнајним могућностима ученика.

Уместо доминантног ванкњижевног тумачења (према друштвено-историјским околностима), савремена српска приповетка тумачена је на основу њеног језичког материјала, стилског богатства и иновативних поступака.

Методичкој обради збирке приповедака приступљено је са иманентно-методичких позиција, уз поштовање аутономије књижевног текста. Обрада је дата с циљем унапређења васпитно-образовне праксе, а зарад утицаја на естетску, моралну и идејну свест ученика и постизања што бољих васпитних и образовних резултата.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Антологија савремене српске приповеике, приредио Тиодор Росић, Горњи Милановац: Прима, 2017.

Недић (2014): Марко Недић, Поетички плурализам српске прозе: Тридесет година књижевних сусрета, зборник *Савремена српска проза*, Трстеник.

Пантић (2005): Михајло Пантић, Предговор, у: *Антологија српске приповеике XIX века*, Београд: Источник.

Предраг Палавестра, *Осам векова српске књижевности*, на сајту: https://www.rastko.rs/knjizevnost/nauka_knjiz/palavestra-osamvekova_c.html

Росић (2015): Тиодор Росић, *Иманентно-критичке и методичке интерпретације*, Јагодина: Факултет педагошких наука у Јагодини.

Tiodor R. Rosić

University of Kragujevac

Faculty of Education in Jagodina

Department for Didactics and Methodology

METHODOLOGICAL APPROACH TO AN ANTHOLOGY OF SERBIAN SHORT STORIES

Summary: Using the analytical-synthetic method, the paper analyses the *Anthology of Contemporary Serbian Short Stories*. The notion of contemporary short story and its stylistic characteristics were analysed from the point of view of literary critic. It is concluded that the choice of short stories is appropriate to students' experience and cognitive abilities. The contemporary Serbian short story was not analysed from extra-literary point of view, but on the basis of its lexical richness, style and innovativeness.

The paper also presents methodological aspects of interpretation of the best contemporary Serbian short stories, prescribed by the 8th grade primary curriculum. The goal of the interpretation is to make a positive influence on students' esthetic and moral consciousness, in order to achieve better educational results.

Key words: narration, characterisation of literary characters, language and stylistic devices.